

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАЛУЧЕННЯ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ

CONCEPTUAL APPROACHES TO IMPROVING THE EFFICIENCY OF ATTRACTING FOREIGN DIRECT INVESTMENT

У статті розглянуто проблематику необхідності активізації залучення прямих іноземних інвестицій як ключового фактора для стимулювання розвитку національної економіки. Досліджено, що прямі іноземні інвестиції є однією з важливих складових забезпечення умов для виходу країни з економічної кризи. Проаналізовано динаміку прямих іноземних інвестицій як у світі, так і в Україні, визначено основні фактори, які впливають на обсяги ПІІ. Зазначено, що обсяги прямих іноземних інвестицій в українську економіку є низькими та залежать від політичної та економічної кон'юнктури. Проведено кореляційно-регресійний аналіз для розуміння взаємозв'язку між показниками прямих іноземних інвестицій та іншими показниками економічного розвитку, такими як ВВП та середня заробітна плата. На основі отриманих результатів запропоновано концептуальні підходи для поліпшення інвестиційного клімату та збільшення притоку прямих іноземних інвестицій в українську економіку.

Ключові слова: інвестиції, прямі іноземні інвестиції, інвестиційний клімат.

The article shows that in today's globalized economy, foreign direct investment (FDI) plays a key role in stimulating economic growth and development of any country, including Ukraine, which seeks to overcome the consequences of the economic crisis and integrate into the global economic space. The need for significant investment resources in the Ukrainian economy makes attracting FDI one of the priorities of the state's economic policy. The purpose of the study is to investigate the problems of intensifying FDI attraction to Ukraine and to develop practical recommendations for improving the investment climate. To achieve this goal, a set of methods was used, including the analysis of scientific literature and official statistics (website of the World Bank, Ministry of Finance of Ukraine, NBU, etc.), comparative analysis and correlation and regression analysis. The results of the study include an analysis of the essence and importance of FDI for the Ukrainian economy, the dynamics of FDI in the world and in Ukraine, as well as the main factors influencing the volume of FDI. It is proved that the volume of FDI in the Ukrainian economy is low and depends on the political and economic situation. The direct relationship between FDI and GDP, as well as the inverse relationship between FDI and average wages are also shown. Based on the study, a set of measures was developed to improve the investment climate and increase FDI inflows to Ukraine. These recommendations include improving political and economic stability, improving FDI legislation, creating a favorable business environment, reducing corruption, conducting marketing campaigns, and creating special economic zones. Intensifying FDI attraction to Ukraine is an important factor for stimulating economic growth, increasing the country's competitiveness, and improving the welfare of the population. Implementation of the measures proposed in this study will improve the investment climate and significantly increase FDI in the Ukrainian economy. This is expected to facilitate Ukraine's integration into the global economic space and strengthen its position in the international arena.

Key words: investment, foreign direct investment, investment climate.

УДК 339.727.22(477)

DOI: <https://doi.org/10.32782/infrastruct78-18>

Поліщук Н.В.

д.е.н., професор кафедри фінансів і банківської справи, Донецький національний університет імені Василя Стуса
Янішевський Б.С.
здобувач вищої освіти, Донецький національний університет імені Василя Стуса

Polishchuk Nataliia

Vasyl' Stus Donetsk National University
Yanishkevskiy Bohdan
Vasyl' Stus Donetsk National University

Постановка проблеми. Важливість прямих іноземних інвестицій (ПІІ) обумовлюється стимулюванням економічного розвитку, проте економіка України зазнає низьких обсягів ПІІ, що зумовлено несприятливою політичною та економічною кон'юнктурою. Відсутність ефективних заходів для активізації залучення ПІІ перешкоджає виходу країни з економічної кризи та належному розвитку. Таким чином, існує необхідність в дослідженні та розробці конкретних стратегій для покращення інвестиційного клімату та збільшення обсягів прямих іноземних інвестицій в українську економіку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема залучення прямих іноземних інвестицій завжди привертала увагу вчених, серед яких: Дропа Я.Б., Макаренко М.П., Маркевич К.Л., Маценко А.А., Свідрак О.В., Юрчик І.Б. та інші. Проте слід зазначити, що воєнний стан та наслідки повномасштабного вторгнення потребують подальшого розгляду та вдосконалення організації інвестиційного клімату в Україні.

Постановка завдання. Мета дослідження полягає в аналізі проблем та можливостей щодо

активізації залучення прямих іноземних інвестицій як ключового чинника для стимулювання розвитку української економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інвестиції є ключовим стимулом економічного розвитку. Вони визначаються економічним станом країни та сприяють його поліпшенню, маючи ряд позитивних наслідків, таких як: модернізація виробництва, підвищення конкуренції та розвиток інфраструктури. Інвестиції у сучасні технології особливо важливі, оскільки сприяють модернізації виробничих процесів, підвищенню якості продукції та збільшенню продуктивності праці. Вони також стимулюють ринкову конкуренцію і позитивно впливають на платіжний баланс країни. Крім того, інвестиції сприяють соціальному розвитку, створюючи нові робочі місця та підвищуючи рівень доходів населення. Прямі іноземні інвестиції є важливим елементом для економіки, що розвивається, оскільки сприяють впровадженню новітніх технологій та створюють можливості для максимізації прибутку [3, с. 597].

Згідно з оцінками МВФ, прямі іноземні інвестиції (ПІІ) визначаються як випадки, коли інвестор

контролює не менше 10% капіталу підприємства, у той час як інші види інвестицій розглядаються як портфельні. Цей розподіл між інвестиціями є значущим у контексті міжнародного капіталу, оскільки ПІІ відіграють важливу роль у розвитку економіки [2].

Перш за все, ПІІ є фактичними інвестиціями, які відрізняються від портфельних, оскільки вони не обмежуються фінансовими активами, але охоплюють реальні активи, такі як земля, підприємства та інші капітальні об'єкти. Друге, вони дозволяють інвесторам контролювати об'єкт інвестування, що відрізняє їх від портфельних інвестицій [7, с. 177].

Історично перевага надавалася портфельним інвестиціям, але ситуація змінилася з появою транснаціональних корпорацій, які мають значний вплив на міжнародні економічні відносини.

У контексті іноземних інвестицій можна виділити країни-донори, які надають капітал іншим країнам, та країни-одержувачі, що отримують іноземні інвестиції. Інвестиції часто спрямовані у країни з високим рівнем промислового розвитку, але також можуть потрапляти до країн, що розвиваються за наявності сприятливих умов [7, с. 179].

ПІІ мають численні переваги перед іншими формами економічної підтримки. Вони сприяють підвищенню ефективності економіки країни-одержувача, внесенням новітніх технологій у виробництво і сприяють зниженню боргового навантаження.

В залежності від специфіки галузей економіки, прямі інвестиції можна класифікувати за наступними секторами [2]:

1. Первинний сектор включає в себе сільське господарство, лісове господарство, рибальство, добувну промисловість та інші види діяльності, що пов'язані з видобутком природних ресурсів.

2. Вторинний сектор охоплює промисловість та будівництво, включаючи виробництво товарів, машинобудування, металургію, хімічну промисловість, будівельну сферу тощо.

3. Третинний сектор включає сферу послуг і поділяється на декілька підсекторів, таких як зв'язок, торгівля, туризм, послуги у сфері транспорту, інформаційні технології (ІТ), освіту, банківську справу та інші види послуг.

За напрямом потоку, інвестиції розрізняються на зовнішні та внутрішні. Прямі іноземні інвестори можуть бути класифіковані на три основні категорії:

– транснаціональні корпорації (ТНК), які складаються з материнських компаній, їхніх дочірніх та асоційованих підприємств за кордоном. Ці інвестиції зазвичай є довгостроковими і здійснюються у формі не грошових активів, таких як обладнання та технології, з метою розширення ринків та отримання доступу до ресурсів;

– приватні інвестори-підприємці, які мають за мету швидке отримання прибутку. Вони зазвичай

інвестують у малі та середні підприємства, які мають потенціал для швидкого розвитку;

– інституціональні інвестори, до яких відносяться банки, інвестиційні та страхові компанії, міжнародні фінансові організації, які привертають кошти через емісію акцій. Ці інвестиції, як правило, мають короткостроковий характер і полягають у покупці великих пакетів акцій компаній.

Прямі іноземні інвестиції, які враховуються в системі національних рахунків, складаються з наступних складових [2]:

– первинні вкладення за кордоном власного капіталу. Це охоплює операції, в результаті яких прямий інвестор придбає понад 10% акцій компанії за кордоном, а також може включати у себе філії, дочірні або асоційовані підприємства, а також операції з поглинання, злиття та створення спільних підприємств;

– реінвестиції, які представляють собою частину прибутку від об'єкта інвестування, що не виплачується або не переказується прямому інвестору, а знову вкладається у розвиток цього об'єкта;

– внутрішньо-корпоративні трансфери капіталу у формі надання кредитів, субсидій або позик між прямим інвестором та його філіями, дочірніми або асоційованими компаніями.

Прямі іноземні інвестиції також залежать від різних чинників, які можна поділити на наступні групи [10, с. 50]: загальні чинники, які охоплюють очікування високих прибутків від інвестування; торговельні обмеження, пов'язані з торговельними бар'єрами та перевагами вітчизняних продуктів, що можуть впливати на прийняття рішення про інвестування; маркетингові чинники, які стосуються ринку, такі як його розмір, динаміка, частка, експортні можливості, відносини з покупцями та конкуренція; вартісні чинники, що охоплюють вартість виробництва, такі як джерела постачання, трудові ресурси, сировина, капітал, технології, ціни на працю, транспорт та фінансові стимули.

Проаналізуємо ПІІ, які надходили в економіку України протягом 2012–2022 рр. (рис. 1). Динаміка прямих іноземних інвестицій протягом 2012–2022 рр. мала хвилеподібну структуру. За останні 10 років найбільше прямих іноземних інвестицій в економіку України залучено у 2012 р – 8,175 млрд дол. США та у 2021 р на суму 7,954 млрд дол. США. Суттєве скорочення ПІІ відбулося у 2020 р. через наслідки пандемії COVID-19, а у 2022 р. – через воєнний стан, політичну та економічну нестабільність в країні.

Одним з цікавих аспектів для аналізу є розподіл прямих іноземних інвестицій за країнами. За даними Національного банку України найбільшу частку інвестицій в економіку України мали Кіпр – 31,7%, Нідерланди – 21,6%, Швейцарія – 5,8%, Велика Британія – 4,6%, Німеччина – 4,6%, Австрія – 3,0%, Люксембург – 2,4% та Франція – 2,0%.

Рис. 1. Динаміка ПІІ в економіку України протягом 2012–2022 рр., млрд дол. США [4; 5]

Ці країни є традиційними лідерами за обсягом інвестицій в Україну протягом багатьох років, але в зв'язку із повномасштабним вторгненням росії на територію України до даного списку можна віднести і США.

Щоб розуміти залежність зміни ПІІ в Україні від інших індикаторів розвитку економіки проведемо також кореляційно-регресійний аналіз. Для проведення даного дослідження було вибрано наступні показники (табл. 1):

– Y – прямі іноземні інвестиції в Україні, млрд дол. США;

– X1 – рівень ВВП, млрд дол. США;

– X2 – середня заробітна плата, млрд дол. США.

Кореляційно-регресійний аналіз дозволяє виявити статистичні зв'язки між ПІІ та іншими показниками розвитку економіки, а також оцінити силу та напрямок цих зв'язків. За допомогою кореляційно-регресійного аналізу можна також перевірити гіпотези про причинно-наслідкові відносини між змінними, або прогнозувати значення однієї змінної на основі значень інших змінних.

На основі проведеного економетричного аналізу найкращою виявилася регресійна модель (1):

$$Y = -1,905 + 0,135X1 - 43756847,31X2. \quad (1)$$

Оскільки R-квадрат (коефіцієнт детермінації) дорівнює 0,781, це свідчить про високу якість моделі та свідчить про те, що 78,1% коливань Y залежить від коливань аргументів. Решта залежить від неврахованих факторів.

Так як, фактичний критерій Фішера більший у порівнянні з табличним, то статистична значимість рівняння регресії визнається в цілому. Коефіцієнт кореляції дорівнює 0,883, що означає за шкалою

Чеддока тісний зв'язок результативної ознаки з досліджуваним фактором.

Таблиця 1

Показники регресійного аналізу [1; 8; 9]

Роки	Y	X1	X2
2012	8,175	182,6	3,411E-07
2013	4,509	190,5	3,7546E-07
2014	0,847	133,5	3,6435E-07
2015	-0,198	91,0	2,0914E-07
2016	4,128	93,4	1,633E-07
2017	3,68	112,1	2,1768E-07
2018	4,975	130,9	2,6718E-07
2019	5,796	153,9	3,274E-07
2020	0,304	156,6	4,3694E-07
2021	7,954	199,8	4,3287E-07
2022	0,366	160,5	4,041E-07

Тож на основі проведеного економетричного аналізу можемо визначити, що так як коефіцієнт регресії X1 додатний, що свідчить про пряму залежність між рівнем ВВП та прямими іноземними інвестиціями: зі збільшенням рівня ВВП на 1 млрд дол. США прямі іноземні інвестиції зростають на 0,1348 млрд дол. США. Коефіцієнт регресії X2 від'ємний, що свідчить про обернену залежність між середньою заробітною платою та прямими іноземними інвестиціями: зі збільшенням середньої заробітної плати на 1 млрд дол. США прямі іноземні інвестиції зменшуються на 43,7568 млрд дол. США.

Для покращення інвестиційного клімату пропонуємо концепцію підвищення ефективності залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України (рис. 2).

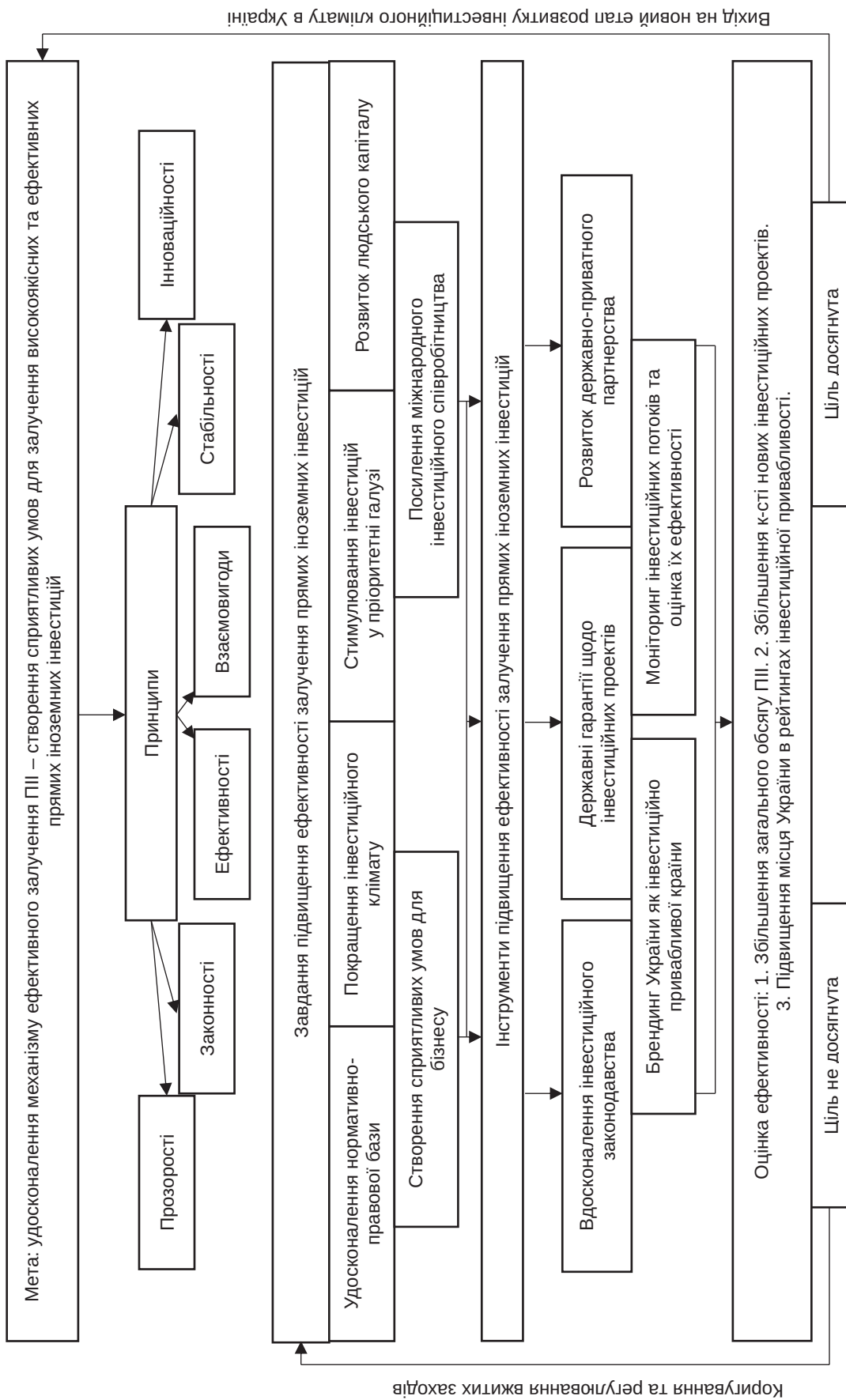

Рис. 2. Концепція підвищення ефективності залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України

Метою концепції підвищення ефективності залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України є створення сприятливих умов для збільшення обсягів якісних та ефективних ПІІ, що сприятимуть економічному зростанню, модернізації виробництва, інноваціям, створенню робочих місць, підвищенню конкурентоспроможності підприємств та інтеграції України у світовий економічний простір. Основні завдання: вдосконалення нормативно-правової бази, покращення інвестиційного клімату, стимулювання інвестицій у пріоритетні галузі, розвиток людського капіталу, створення сприятливих умов для бізнесу, посилення міжнародного інвестспівробітництва.

Висновки з проведеного дослідження. Кореляційно-регресійний аналіз показав, що ПІІ в економіку України мають статистично значимий зв'язок з рівнем ВВП та середньою заробітною платою. Рівень ВВП позитивно впливає на ПІІ, а середня заробітна плата негативно впливає на ПІІ. Це може свідчити про те, що іноземні інвестори вибирають Україну як країну з низькими витратами на оплату праці та високим потенціалом економічного зростання.

Для збільшення ПІІ в економіку України необхідно поліпшити інвестиційний клімат, забезпечити правову та економічну безпеку для іноземних інвесторів, спростити процедури для реєстрації та ведення бізнесу, зменшити податкове та адміністративне навантаження, розширити доступ до фінансування та інфраструктури, стимулювати інноваційну діяльність та розвиток галузей з високою доданою вартістю, підвищити якість та кількість робочої сили, залучати діаспору та повертати втрачені активи, підписувати та реалізовувати угоди про вільну торгівлю та інвестиції з іншими країнами.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. ВВП – Україна. *World Bank*. URL: <https://data.worldbank.org/indicator> (дата звернення: 03.03.2024).
2. Інформаційно-аналітичні матеріали щодо інвестиційного клімату в Україні. *Міністерство економіки України*. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents> (дата звернення: 03.03.2024).
3. Ковальчук О.Я., Стрельбіцька Н.Є., Слободян А.Ю., Прямі іноземні інвестиції та їх вплив на економічний розвиток. *Молодий вчений*. 2017. №5. С. 596–602.
4. Прямі іноземні інвестиції, чистий відтік – Україна. *World Bank*. URL: <https://data.worldbank.org/net-outflows-Ukraine> (дата звернення: 03.03.2024).
5. Прямі іноземні інвестиції, чисті надходження – Україна. *World Bank*. URL: <https://data.worldbank.org/net-inflows-Ukraine> (дата звернення: 03.03.2024).
6. Поліщук Н.В., Попадюк Я.А. Теоретико-методичні аспекти інвестиційного механізму підприємства. *Бізнес Інформ*. 2023. № 11. С. 161–167.

7. Рибчук А.В., Фомішина В.М., Фомішин С.В. Міжнародні економічні відносини: навч.-метод. посіб. Херсон : Видавничий дім «Гельветика». 2018. 180 с.

8. Світовий банк в Україні. *World Bank*. URL: <https://www.worldbank.org/uk/country/ukraine> (дата звернення: 03.03.2024).

9. Середня заробітна плата (2022). *Мінфін*. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/average/2022/> (дата звернення: 03.03.2024).

10. Софієнко О. Вплив іноземних інвестицій на розвиток економіки України. *Ефективна економіка*. 2016. № 5. С. 45–51.

REFERENCES:

1. VVP – Ukraina. *World Bank [GDP – Ukraine. World Bank]*. Available at: <https://data.worldbank.org/indicator/> (accessed March 3, 2024)
2. Informatsiino-analitychni materialy shchodo investytsiinoho klimatu v Ukraini. *Ministerstvo ekonomiky Ukrainy [Information and analytical materials on the investment climate in Ukraine. Ministry of Economy of Ukraine]*. Available at: <https://www.me.gov.ua/Documents> (accessed March 3, 2024)
3. Kovalchuk O.Y., Strelbitska N.Y., Slobodian A.Y. (2017) Priami inozemni investytsii ta yikh vplyv na ekonomichni rozvytok [Foreign direct investment and its impact on economic development]. *Molodyi vchenyi – Young scientist*, vol. 5, pp. 596–602.
4. Priami inozemni investytsii, chystyi vidtik – Ukraina. *World Bank [Foreign direct investment, net outflow - Ukraine. World Bank]*. Available at: <https://data.worldbank.org/net-outflows-Ukraine> (accessed March 3, 2024)
5. Priami inozemni investytsii, chysti nadkhodzhenia – Ukraina. *World Bank [Foreign direct investment, net inflows – Ukraine. World Bank]*. Available at: <https://data.worldbank.org/net-inflows-Ukraine> (accessed March 3, 2024)
6. Polishchuk N.V., Popadiuk Ya.A. (2023) *Teoretyko-metodychni aspekty investytsiinoho mekhanizmu pidpriemstva* [Theoretical and methodological aspects of the investment mechanism of an enterprise]. *Biznes Inform – Business Inform*, vol. 11, pp. 161–167.
7. Rybchuk A.V., Fomishina V.M., Fomishin S.V. (2018) *Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny: navchalno-metodychnyi posibnyk* [International economic relations: a textbook]. Kherson: Vydavnytstvo «Helvetyka» (in Ukrainian)
8. Svitovyi bank v Ukraini. *World Bank [The World Bank in Ukraine. World Bank]*. Available at: <https://www.worldbank.org/uk/country/ukraine> (accessed March 3, 2024)
9. Serednia zarobitna plata. *Minfin [Average wage. Minfin]*. Available at: <https://index.minfin.com.ua/ua> (accessed March 3, 2024)
10. Sofiyenko O. (2016) *Vplyv inozemnykh investytsii na rozvytok ekonomiky Ukrainy* [The impact of foreign investment on the development of Ukraine's economy]. *Efektivna ekonomika – Efficient economy*, vol. 5, pp. 45–51.